

Для повноцінного подолання інфляційних процесів необхідно знати тип, за яким виникла інфляція, та її розмір. Визначення типу інфляції є складним і важливим моментом. Це пов'язано зі складністю виявлення першопричин, тому що часто, виникнувши з якоїсь однієї причини, незабаром інфляція починає впливати на всі економічні процеси, зумовлюючи появу факторів, що ускладнюють процес ідентифікації першопричини.

У теоріях, що опрацьовуються західними економістами, як альтернативні виокремлюють концепції інфляції попиту та інфляції витрат. Ці концепції розглядають різноманітні причини інфляції.

Інфляцію можна поділити на такі **види**:

1) за характером інфляційного процесу:

- а) відкрита — нічим не стримується, вільна, супроводжується тривалим зростанням цін;
- б) прихована, або пригнічена, — держава встановлює жорсткий контроль над цінами в умовах товарного дефіциту;
- в) інфляційний шок — одномоментне різке підвищення цін;

2) за місцем поширення:

- а) локальна — зростання цін відбувається в межах однієї країни;
- б) світова — охоплює групу країн або глобальну економіку;

3) за темпами підвищення цін:

- а) повзуча (помірна) — ціни підвищуються поступово, але неухильно, за помірного темпу — близько на 10 % на рік;
- б) галопуюча — швидке зростання цін — від 20 до 200 % на рік;
- в) гіперінфляція — катастрофічне зростання цін — 500-1000 % і більше на рік.

Гіперінфляція спричиняє крах грошової системи. Гроші фактично втрачають ціну й перестають виконувати свої функції міри вартості й засобу обміну. В окремих випадках з'являються паралельні валюти, значною мірою зростає роль іноземних валют. Виробництво й обмін зі скрипом просуваються до зупинки, і врешті-решт настає економічний, соціальний і, дуже ймовірно, політичний хаос. Гіперінфляція прискорює фінансовий крах, депресію і

суспільно-політичний безлад. Вона зазвичай пов'язана з нерозумною політикою уряду.

Більшість праць економічної літератури приводить як приклад Нікарагуа періоду цивільної війни (33 000 % — середньорічний приріст цін) або ж післявоєнну Угорщину, проте новітній приклад із Сербією показав, що це ще не межа. Унаслідок економічного ембарго світового суспільства проти цієї в минулому союзної республіки Югославії річне зростання цін становило 3 000 000 000 %.

Усі ці види інфляції існують лише за відкритого її стану, тобто в разі відносно вільного ринку. У випадку ж пригніченої інфляції зростання цін на товари й послуги може й не спостерігатися, а знецінення грошей може виражатися в дефіциті пропозиції.

Існує також і певне співвідношення зростання цін за різноманітними товарними групами.

Збалансована інфляція. Ціни різноманітних товарних груп не змінені одна відносно одної. Ціни підвищуються досить повільно і водночас на більшість товарів і послуг. У цьому випадку за результатами середньорічного зростання цін зростає відсоткова ставка державного банку, і в результаті ситуація стає рівносильною ситуації зі стабільними цінами.

Незбалансована інфляція. Співвідношення цін товарних груп змінюються в різних відсотках і по-різному на кожен тип товару.

Існують також інші види класифікації інфляції, наприклад на очікувану й неочікувану.

Очікувану інфляцію можна спрогнозувати на будь-який період часу, і вона досить часто є прямим результатом дій уряду. Як приклад можна згадати лібералізацію цін у Росії 1992 року і відповідний прогноз зростання цін, підготовлений урядом РФ напередодні — у грудні 1991 року.

Неочікувана інфляція характеризується раптовим стрибком цін, що негативно впливає на систему оподаткування й грошового обігу. За наявності в населення інфляційних очікувань така ситуація спричиняє різке збільшення попиту, що саме по собі створює труднощі в економіці, спотворює реальну картину суспільного попиту та призводить до збою в прогнозуванні тенденцій в економіці, а за певної нерішучості уряду посилює інфляційні очікування, які провокуватимуть подальше зростання цін. Проте в разі, коли раптовий стрибок цін відбувається в економіці, не зараженій інфляційними очікуваннями, виникає

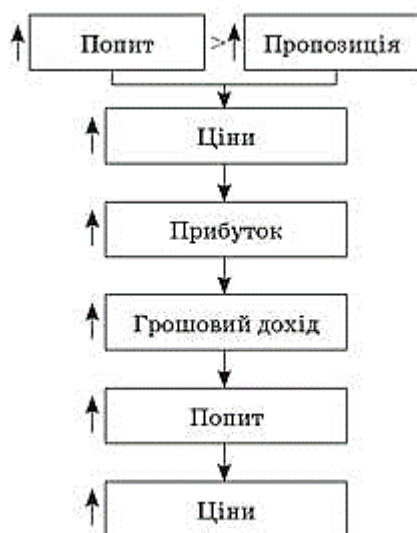
так званий ефект Пігу — різке зниження попиту населення, яке сподівається на швидке зниження цін. Унаслідок зниження попиту виробник вимушений знижувати ціни, і все повертається в стан рівноваги.

За факторними формами інфляції теорія грошей розрізняє чимало її видів, з-поміж яких ключове місце належить інфляції попиту та інфляції витрат (пропозиції).

Інфляцію попиту, спричиняє надлишок грошей, доходів і попиту. Вона спостерігається, коли сукупний попит зростає швидше за виробничий потенціал економіки, підвищуючи ціни, щоб урівноважити пропозицію і попит.

Інфляція попиту — це порушення рівноваги між попитом і пропозицією з боку попиту. Головними причинами тут можуть бути збільшення державних замовлень (наприклад, військових), розширення попиту на засоби виробництва в умовах повної зайнятості й майже повної завантаженості виробничих потужностей, а також зростання купівельної спроможності трудящих (підвищення заробітної плати) у результаті, наприклад, узгоджених дій профспілок. Унаслідок цього виникає надлишок грошей відносно кількості товарів, підвищуються ціни. У такий спосіб надлишок платіжних засобів в обігу створює дефіцит пропозиції, коли виробники не можуть реагувати на зростання попиту.

Інфляція попиту

Інфляція витрат

Традиційно зміни в рівні цін пояснюються зайвим сукупним попитом. Економіка може спробувати витратити більше, ніж вона здатна виробляти. Виробничий сектор не в змозі відповісти на цей зайвий попит збільшенням реального обсягу продукції, бо всі наявні ресурси вже остаточно використані. Тому цей зайвий попит призводить до завищених цін на постійний реальний обсяг продукції та спричиняє інфляцію попиту. Зміст інфляції попиту інколи пояснюють однією фразою: надто багато грошей полює за надто малою кількістю товарів.

Інфляція витрат спостерігається в тому випадку, коли збільшуються витрати на одиницю продукції, тобто середні витрати за певного обсягу виробництва, коли ціни зростають через збільшення витрат виробництва.

Інфляція витрат відбувається внаслідок порушення рівноваги товарного обміну $M \cdot V = P \cdot Q$, де M — кількість грошей, V — швидкість обігу, P — рівень цін, Q — сукупна кількість товару. Перевищення пропозиції над попитом, що генерує процес зростання витрат виробництва і, через підвищення цін на товари спричиняє збільшення грошової маси. Масштаби накручування цін залежать від «грошового покриття», яке визначає межі того середовища, у якому економічні агенти можуть здійснювати свої витрати. Відбувається підвищення попиту на гроші з боку витрат виробництва.

У цьому випадку збільшення грошової маси є вже не причиною зростання цін, а похідною від цін.

В основі **інфляції витрат** перебуває взаємозв'язок витрат і цін, рівень яких підвищується під впливом зростання витрат або надприбутків. Найхарактернішою ознакою інфляції витрат у її класичній формі є спіраль «зарплата — ціни». Наприклад, якщо в економічному середовищі відбувається загальне підвищення цін, стає неминучим зниження реальних доходів населення. Щоб зберегти їх рівень, необхідно збільшувати грошові доходи (заробітну плату), а це призводить до зростання витрат виробництва або бюджетних видатків. У наслідок цього зростає собівартість продукції фірм, що призводить до підвищення цін на товари. Подорожчання товарів і послуг знову створює необхідність підвищення заробітної плати. Розкручується інфляційна спіраль «зарплата — ціни». Цей процес відомий в економічній теорії за назвою «кривої Філіпса».

Наведений приклад **інфляційної спіралі «зарплата — ціни»** демонструє взаємозв'язок чинників інфляції попиту та витрат. З одного боку, підвищення заробітної плати сприяє зростанню доходів населення, а тому є чинником платоспроможного попиту, а з другого — підвищення заробітної плати збільшує витрати виробництва, оскільки вона є статтею собівартості продукції. А підвищення собівартості продукції, у свою чергу, сприяє зростанню товарних цін.

Важливим чинником інфляції витрат виробництва є значне подорожчання матеріальних ресурсів. Наприклад, фірма, що виробляє деякий товар і діє в умовах ринку (вільного ціноутворення), у разі зростання ринкових цін на матеріальні компоненти виробництва (сировину, проміжні продукти, енергоносії) прагнуче утриматись на плаву, тому в ціну свого продукту включить витрати на виробництво, а з доданою вартістю на одиницю продукції визначиться, ураховуючи інфляційні очікування, щоб забезпечити собі прибуток та зарплату своїм працівникам.

Через взаємопов'язаність виробничих процесів в економічному середовищі зростання ціни на сировину по ланцюжку спричиняє зростання цін на всі інші товари.

Чинником інфляції витрат є також підвищення цін на продукцію економічних агентів у відповідь на збільшення ставок податків плати за кредит, що є рівнозначним збільшенню витрат виробництва. За високих ставок податків вмикаються механізми, які обмежують зростання виробництва. В економічних суб'єктів з'являється все більше проблем із фінансуванням інвестицій та

погашенням боргових зобов'язань. Навіть більше, ослаблюється власне схильність до інвестицій, оскільки виробництво продукції стає економічно не вигідним.

Зростання цін може відбуватися також за умов передбачення суб'єктами господарської діяльності погіршення економічної ситуації: труднощів із поставками сировини, подорожчання банківського кредиту, платіжної кризи тощо. У цьому випадку до виробничих витрат заздалегідь включають так звану «плату за ризик».

Необхідно також відзначити, що в жодній з економічно розвинених країн у другій половині XX ст. не спостерігалася повна зайнятість, вільний ринок або стабільність цін. Ціни з деяких причин в цей час зростали постійно навіть у період застою виробництва. Таке явище називається стагфляцією — інфляційним зростанням цін в умовах стагнації — застою виробництва, економічної кризи.